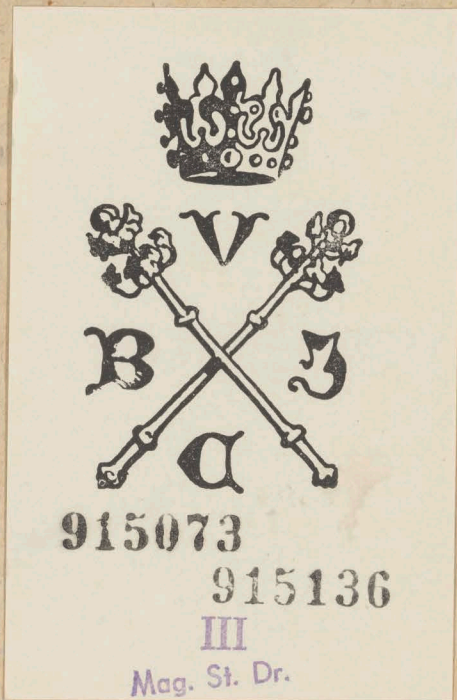

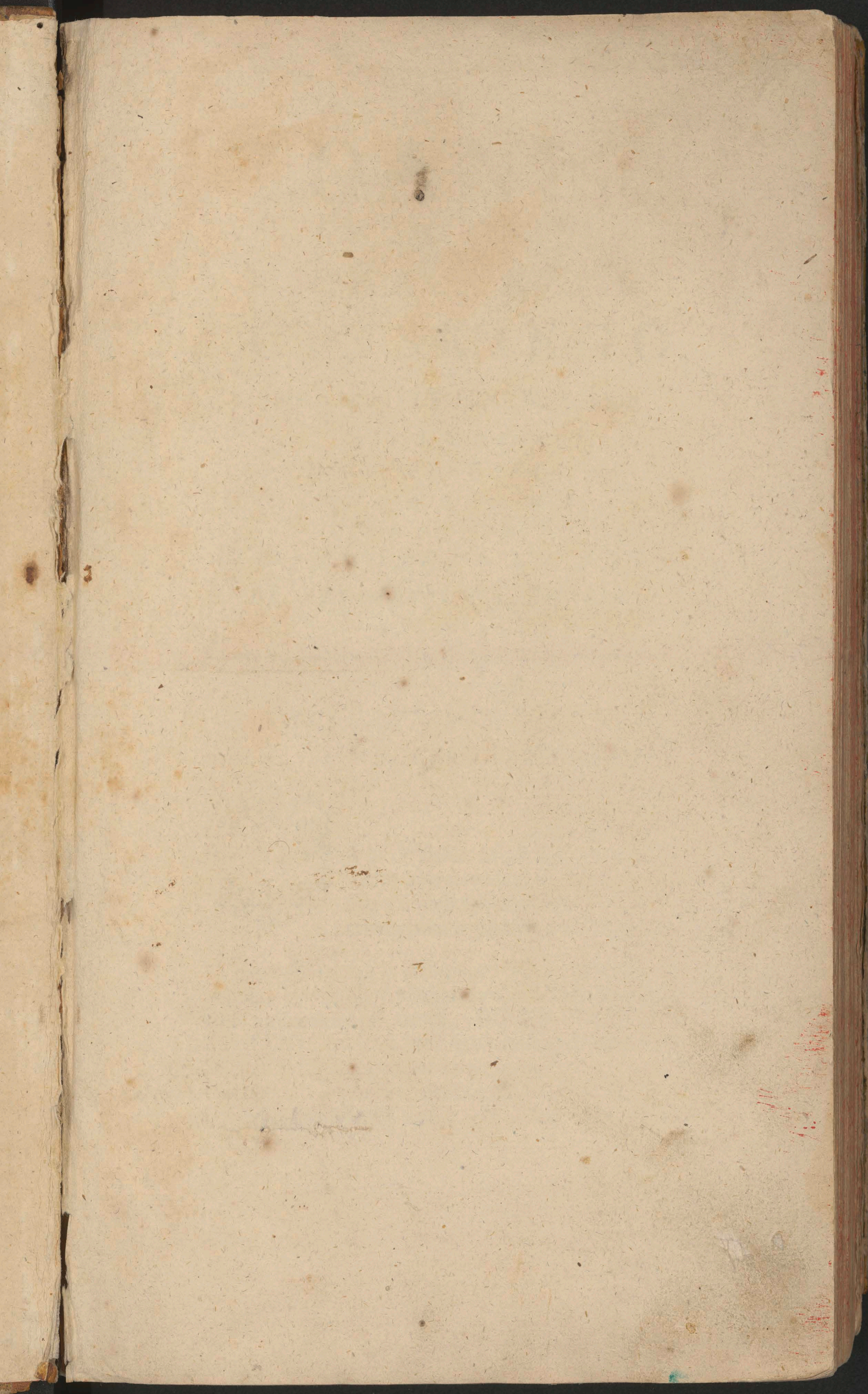

218

915073
915136
III
Mag. St. Dr.

Ex Libris Nicolai

1776

M O W A

JASNIE WIELMOZNEGO JMCI PANA

GUROWSKIEGO

M A R S Z A Ł K A

NADW: W. X. LITT.

KOMMISSARZA GENERALNEGO

DO ROZGRANICZENIA KRAIU RZECZYPOSPOLITEY OD PANSTWA

ROSSYISKIEGO.

NA SESYI SEYMOWEI ROKU 1776.

M I A N A

NAYIASNIEYSZY KROLU PANIE NASZ MIŁOSCIWY.

PRZESWIETNE SKONFEDEROWANE STANY.

T E są Nayiaśnieyszy Krolu zasłanych rosterkow owo-
ce, te na ogólne kraiu dobro wszelakiego niezczę-
ścia spływające źródła, w wolnym Narodzie samo-
władztwo Krola Obywatelom wystawiać, kochających
swobody bliskiey straty wolności razić podstępem, a z tego po-
wodu oddalać wielu od winnych Majestatowi obowiązkow, wpaiac
w Mieszkańcow nienawiść, z nienawiści zniewagę, a z tey obrzy-
dłą dopiero złości zemstę wkorzeniać i rozkrzewiać.

A

Na-

915132

III

210

Nabyte ze krwią od wieków wolności baczny troskliwie pias-
tując Ziemię, gdy od osobistego prawdy uznania w zakątnych do-
mu własnego cieniach oddalony zostałeś, a skrytych badać się niema
sposobu układów, usłanym przewrotności do wpatrywania w czyny
Monarchy idzie gościncem i najlepiej do zaratowania Ojczyzny
środkami upornie zrzucając, tak się mocno wiadomym niby od
siebie powodować pozwala, że w nie czynności żyjąc, za skute-
czne ją, jeden drugiemu z kolei podaje lekarstwo.

W tym to odmęcie krajowym, w tej tak burzliwej cza-
sowości, któryżby, Miłościwy Królu, zkołatanego Sternik chciał
ratować okręt, któryżby życia własnego azardem chciał tych z osta-
tniej wydzwignąć toni, którzy styr trzymającemu rozumem, wioślo-
łamią ratunku? samby podobno własnego bezpieczeństwa szu-
kając, mało się o tonących w ostatniej przepaści frałował całość.

Inży w tobie Miłościwy Panie, widzi cała Ojczyzna Obraz,
Ciebie bardziej Narodu smuci nieśczęście, niżeli najmilsze korony
utrącone ozdoby, niżeli powierzone z antenatów twoich tej naj-
wyższej godności zmienione Przywileje. Wołałeś przywoitą w
czasie z tego uczynić ofiarę, niżeli sporem już napełnionemu Kro-
lestwu różnego gatunku ucisków jeszcze pomnażać kłeski, i całość
kraju w niebezpieczeństwie bez ratunku zostawić, do którego Narod
Miłości ku Tobie zapędem mogłoby być trafić niespodzianie. Tak
przykre ciosy niezerwały jednak spoionego ogniwa miłości, odda-
łeś Królu łask twoich szafunek, tym chcąc nakładem ogólne po-
mnożyć Dobro i utwierdzić.

Otoczony zewsząd dotkliwą przykrością ledwie nie każdy
mieszkaniec, ani się jednym chęci związanym węzłem oprzeć nie
mogąc postronnym mocarstwom, kiedy już mimo Twoich Królu
Najjaśniejszy zabiegów, mimo pieczy i prawie gwałtownych starań
najbliższym ostatniego widział się upadku, kiedy przy grobie całej
wolności i własnego iestestwa, nad śliśkim stanął zabrzegiem, mu-
siałeś W. K. Mę widząc do upadku niezgody dążących drogą, cho-
ciaż najwyższym wzruszony żalem, przykrego, ale przecież życie
dającego, użyć lekarstwa; pozwoliłeś W. K. Mę na tych odcięcie
członków, których upornie, bez mocy bronienia żadnym sposobem
zaratować nie mogłeś, a po zawartym nato przymierzu, w prze-
szło Delegacyinym gronie rozkazałeś Najjaśniejszy Królu dopeł-
niać ściśle włożonych namnie równo z kolegami obowiązków;
przyjąłem chętnie, lubo smutną z natury czynność: bo któż wła-
snej Matki wesoło chce grzebać ciało? syn chyba wyrodny chci-
wie po niej żądający spadków.

Podobało się już do tej mianowanym czynności zgromadzonym
Stanom Rzpltey przepis wszystkiego uczynić działania, podobało
się mówię to nam rozkazać, co okoliczność czasowa dozwalała mieć
wolnego, co roztropność koniecznością sądziła. Z tego przepisu
najprzód w zamianie Plenipotencyi między Kommissarzami N. Im-
peratorowej Jeymci żadnej nie było zawady, co do ceremoniału od-
dania wizyt po przywiezionych obu stronnie przyczynach na fun-
damencie, że przybyli na grunt Polki Kommissarze Rosyjscy już
nas

211
nas tam od Rzpltey delegowanych zastali, znalazły się sposoby iż
pierwszeństwo wizyt nie było zawalem mającey się rozpocząć robo-
ty, iako po niedługim odebrawszy sporze dalszego obchodzenia ła-
twy między Kommissarzami ułożyliśmy porządek, w którym ko-
ley-mieysca konferencyom była umówiona.

Na mieyscu *termini a quo* iak naydoskonaley rozpatrzywszy się,
szliśmy rzeką Dźwiną do mieysca, gdzie Woiewodztwo Witebskie
do tey przypiera Rzeki, tam nie sprzeczną w niczym znalazłszy gra-
nicę, rozgraniczenie Woiewodztwa Witebskiego z Połockim, mie-
liśmy powinnością.

Dopełniona w tym mieyscu Geometrow weryfikacya, gęsto
kręte załamania, czyli gzygzakowego wymiaru, w szczupłych aż
nadto dymensyi liniach, obwód granicy Woiewodztwa Wite-
bskiego z Połockim, widocznie okazała. Zważając tak wielką nie-
regularność granic tych Woiewodztw, a mając sobie moc w instru-
kcyi daną, trzymania się linii prostey, tam gdzie rzek niemasz,
nie bez referencyi pierwey do P. Rady Nieustającey na ciągnięcie
w pięć linii prostych przyzwoliliśmy.

Rezolucya takowa nietylko że zamknęła wszystkim już preten-
syom mogącym się zdarzyć wrota, nietylko że wyrażonych na
Mappie linii utwierdzenie, znosząc obojętność, objaśniła granicę,
ale ieszcze ten z siebie wydała pożytek, że na mil kilka kwadra-
towych przez tę zamianę, od Rzpltey nieodpadło, a w tym razie,
gdzie przez przeciągnięcie prostych linii odeszły Obywatelom Rze-
czypospolitey w kordon Rossyjski grunta i sianożęcia, nayusilniey-
sze czyniliśmy staranie i reprezentacye, aby przy wiecznym dzier-
żeniu i pewnym onychże zabezpieczyć używaniu. Jakoż ci o tym
zaświadczą, ktorzy natychmiast łaskawe dla siebie pozyskali wzglę-
dy. W dalszym dukcie granicy między temi dwiema Państwami
zatrzymało nas literalne tłumaczenie Traktatu, co do wyrazow
słowa: Ordwa czyli Orawa. Ustawiczne Obywatelow donoszenia a
mianowicie Jmci P. Romera Podkomorzego, teraz godnego Posła,
wtenczas Kolegi naszego względem rzeki Droiecia, gościńcem
nadziei prowadziły nas, i były powodem wyszukania granic Rze-
czypospolitey w głębi Kraiu przez Rossyą zabranego; o czym ze-
byśmy iak naydokładniey informowanemi być mogli, do publiczne-
go udaliśmy się po Wsiach, Miasieczkach i Parafiach obwieszcze-
nia, wszystkich kraiowych Obywatelow, miłością zaklinając Oy-
czyzny, prosząc usilnie, żeby nam dowodow i wiadomości poddać,
i użyczyć raczyli: lecz kiedyśmy i o tych rzekach dokładnego od wszy-
stkich badali się przekonania, pokazało się, że Droieć rzeka, za Wite-
bskiem mil koło dziesiątka swóy biorąca początek, koło starey granicy
Moskiewskiey korytem idąc do Dniepra, w wiosce Hussyńnym do
Hrabstwa Dąbrowny należącey wpadająca jest od tego mieysca w
gorę na powrot się wracając mil blisko trzydziestu, i że taż rzeka
w Woiewodztwie Witebskim bieg swoy mająca jest Traktatem *Cessi-
onis* z całym Woiewodztwem ustąpiona i zręczona, powrotu tedy
do niey, ile w głębi Woiewodztwa Witebskiego mieć już bez zgwalcenia
Traktatu niepodobno było, i niemożna. Wszak gdyby Rzeka
Droieć, być mogła granicą, zostawiłaby do Litwy część znaczną

212
Woiewodztwa Witebskiego i Powiat Orszański cały, któryby brzegiem tylko odcinał część puszczy do Hrabstwa Dombrowieckiego należącej. Lecz takowemu Duktowi rzeką Droiecią, sprzeciwia się moc i wyrażenie Traktatu oddając całe Woiewodztwo Mscislawskie i Witebskie Rosyjskiemu władaniu, i część zwierzchnią Woiewodztwa Mińskiego. Wieś zaś Ordowka teraz zowiąca się, do Jeymść Pani Gutakowskiej należąca, miała dawniej iakoby nazwisko miasteczka Ordwy, o ktorey nomenklaturze żadnym niepoparto dowodem. Kommissya Rosyjska upornie widząc ias stawiających przy słownych tylko zamowach, do literalnego przyciskając się sensu Traktatu, Punkta Granic trzech Woiewodztw: Witebskiego, Połockiego, y Mińskiego, przy rzece Bereżynie szukać zamysłała, y w tym żądze y pragnienie w podanej Nocie oświadczyła. Nie miło w takie się było nam puszczać zapędy, y widząc iakaby ztąd strata Kraiu dla Rzeczypospolitey wyniknęła, płonne bez żadnego dowodzącego prawdy dokumentu opuściliśmy pretensye: Ich bowiem dłuższe popieranie grzechemby było teraz od Was Przeświente Stany poczytane, gdyż wczesne z Kommissją Rosyjską umiarkowania, mil kilkadziesiąt Kraiu dla Rzeczypospolitey ocalonego zostawiło y przyniosło. Tu iuż różne *pro & contra* tłumaczenia Traktatu ułatwiwszy, Druć rzekę za Droieć chętnie przyjąwszy do examinowania Dyrekcyi zrobionego wału przystąpić musieliśmy, ktorego obiażdżka lubo nauczała, że w linii prostey miał być wysypany, przecięż dokładnie go zlustrowawszy, dwuścienne w nim znalazłszy załamania, a te po kilka Wiosiek do władania Rosyjskiego zagarniające, nowe nam nieco otworzyły trudności. Kiedyśmy przecięż dobrze dowiedli, że nad przepis Traktatu, te wizytkie były zabrane, nazad Rzeczypospolitey powrocone zostały.

A tak zakończywszy na ziemi naywięcey czyniące sporu wymiary, do obiażdżki rzek graniczących miedzy temi Państwami przystąpiliśmy.

Na Dźwinie nayprzod, potym na Druieci y Dnieprze, większą część Wysp do Rzeczypospolitey znalazłszy, wolna nawigicya, Obywatelom krajowym naszym, przewozy, przeiazdy, iłyny, wypolne lazny, y inne rzek pożytki obwarowane naybliższymi, naydokładniey zabezpieczone zostały, a to w Akcie ogolnym robotę zawierającym, w którym naymnieysze Miasta, Miasteczka, Wsie, y Uroczyzyczna, podług opisu, y Instrukcyi nam wydanej zapisane, a przy skończeniu rozgraniczenia dzieła przez obiedwie strony podpisany.

Z tych tu przełożonych naszych Kommissarskich czynności poznana Narod, iak Nayiasnieysza Imperatorowa Jeymość całej Rosyi, w każdym prawie Nam Kommissarzom swych powinności spełnianiu, dostatecznie poznać dawała, że nie potrzeba powiększenia ley Kraiow do tych i z Rzeczpospolitą przymuszała Traktatow.

Chciała w tym razie ta wielko-duszna Monarchini zapomnieć, iak od niektórych z Narodu wydanemi *in publicum* mogła być urażona piśmami, że ley staranie o Kraiu spokojność, Prowincyi całość było bez-ikuteczne że sama nakoniec, losom czasowym ulegać musząca

sząca, nietylko jeszcze za nasze wstawia się dobro, ale mogąca
wzłow obojętności Traktatu, większym zaborem Kraiu twoie roz-
przeźreniać granice, nietylko w swoje nie odebrała władanie, co
ley już iasne nadało Prawo, lecz przez złamanie prostey ciągu gra-
nicznego linii, pozwoliła przecież odpaść niektórym już przed-
tym zabranym okolicom. Miło nam było w tym tak smutnym u-
slugi razie, tych Obywatelow pocieszyć, którzy do społeczeństwa
swey Matki powracają, a W. K. Mci, strapione nieco uweselić ser-
ce, iż więcej mieć będziez ludu, który sprawiedliwości okiem w
Twoie się wpatrując czyny, wielbić Ciebie, y kochać nie przesta-
nie.

Do ugruntowania niewzruszoney dla Rzeczypospolitey granic
pewności, należało nam jeszcze było podług przepisu Instrukcyi,
niurowane wystawić słupy, ale wystarczającego na to od Rzeczy-
pospolitey niemając kosztu, a własność swoją przypadkowym ogniem
dobrze zmniejszoną czując, musieliśmy się z stawieniem onychże
nieco zatrzymać, a do tego całe dzieło do Ratyfikacyi zgroma-
dzonych Stanow odsyłając, do ley to woli y nowych rozkazow,
rzeczą potrzebną zostawić sądziliśmy.

Tey teraz Najiaśnieyszy KROLU, Prześwietne zgromadzone
Stany, pracy naszej zdawszy rachunek, całe dzieło do Waszego
oddajemy utwierdzenia, skwapliwie Waszych czekając wyrokow;
czyli w miłości zasłużyliśmy sobie u was wspomnienie, czyli za to
tylko naganni, że tyle nad przepis Waszych rozkazow odzyska-
wszy Kraiu, niemogliśmy całego Traktatem ustąpionego wziąć
y uprościć.

Zagrzewałeś Nas W. K. Mość ustawicznymi swemi rozkazami,
w Oycowskiem mogę mówić napomnieniu, żebyśmy przy ostatnie-
go Traktatu stojąc osnowie, sił swoich, y starunkow wszelkich na
pocieszenie odpadłego Kraiu nie ubliżali. Dopelniliśmy rozkazu,
y co tylko w tak wielkim nieszczęściu będących mogło być rato-
wać, dla nich się uprościło. Zaświadczy to Najiaśnieyszey Impera-
torowey Jmci Respons, że chętnie nasze przyjąwszy proźby, trzy-
letnią w podatku dla nowo zabranych uczyniła folgę: zaświadczy to
dziennik prac naszych, w którym na czele codziennych trudow, y
kosztow znajdziez Najiaśnieyszy KROLU przeszłego Woiewodę
Kaliskiego, Męża wielokrotnemi dla Oyczyzny ubogaconego zasłu-
gami, znajdziez w nim W. K. Mość, y Prześwietne zgromadzone
Stany, iak ustawiczną pracą, iak roztroptym umiarkowaniem, u-
miał ten godny Kommissarz dać poznać Oyczyźnie, iak w doli nie-
szczęścia pogrążonych ratować miło nam było, y duchem jedności
tehnącym Kommissarzom dla Dobra ogólnego nie ciężko zdawało się
pracować. A iako dzień dniowi podaje naukę, tak ieden drugie-
mu poddawał sposoby, iako w rozpaczy być Braci usłuźnym y Oy-
czyźnie.

Do różnych uproszonych obiażdżek, Jmć Pan Morikoni Podko-
morzy Wilkomirski, nietylko że Prerogatywę Kommissarską utrzy-
mał, ale też różnicę o niektóre zachodzącą Wyspy tak rozmiarko-
waną roztroptością ucałił, że Jmci prawdziwie wdzięczność należy,

B

z po-

z powinności. Dopomagał nam wspólnie Jmć Pan Tołoczko wszelkiego utrudzenia: y jego dla Obywatelów życzenia często się dla nich z iśćci musiały. Świadomy Kraiu, udoskonalony przymiotami, czujący stratę w odpadłym Kraiu godny tu Posel, a współ prac naszych kollega Jmć Pan Podkomorzy Trocki, przyznać mu muszę, że jego pragnienie, nasze kierowało żądanie.

Po dostatecznym już pracy naszej wyluszczeniu, po oddanym w Ręce W. K. Mci Kraiu całego opisie, bez ukrzywdzenia prawdy trudno zamilczeć, iaka się W. K. Mci należy wdzięczność, żeś nam do pracy naszej przydać raczył Jmć Pana Sierakowskiego, w tym wydoskonaleniu Kawalera, zaszczyt Narodu; załadzona to dla kraiu całego w winnicy latorośl, co raz dostalże dla Ojczyzny wyda z siebie owoce, y co przedtym było Krolom obowiązkiem nadano, to samo W. K. Mć z miłości do swoich przyjaciół rodaków, y w najcięższych dla wszystkich czasach własnym utrzymywał kosztom. Zbieray więc W. K. Mość pieczy teraz swoiey pożytki, y w dobrze myślących sercach, te czytay wyrazy, że dokładne młodzi ćwiczenie, wiekopomną Krolowi pamięć, Ojczyźnie pomoc, Kraiowi przynieście obronę. Dopełniał ten sam Geomëtra, nie bez znaczne-go trudu, po ciemnych lasach, bagnach, na żadną czas niezważając porę, dokładnie swoich powinności. Za objaśnieniem bowiem, miło nam było o kraiove dopominać się pożytki. Szczupła nadgroda zostawicie nadzieję, że W. K. Mość na tak dokładne weyrzawiszy talenta, opatrzysz sposobem do przyszłego cnot wydoskonalenia.

Godny Prowincyi Wielkiego Xięstwa Litewkiego Obywatel, cnot, Imienia naśladownik Jmć Pan Niemcewicz, do trudow y pracy przydany, że w największych y najzawilszych trudnościach zawsze pilny, zdrowia y majątku swęgo nieoszczędzając, niech znajdzie łaskawe W. K. Mości względy.

Zastanów się tu mniej znaioma konieczności czasowych ludzka suppozycya, nie winuy przymuszonych przemocą, że kraiu tak wielka ginie rozległość. Ciesz tym przynajmniej strapione serce, że Tron Narodu takim osadzony Monarchą, ktorego upoważnienie y cnoty, zabiegi y rozsądności resztę od upadku obroni kraiu; mówię z przeświadczenia, mówię z uczuciem, że Tobie Najiaśniejszy KROLU, kto szczeray nie wyznaie wdzięczności, ten albo kochać dobrego Oyca nie chce, albo nie umie. Ja w tey wyćwiczoney nauce, niōsę do Tronu twęgo dla Dobra ogólnego proźbę, żebyś Ratyfikacyą Granic wedle Traktatu uczyniwszy, pociągnął przez to drugie Potencye, aby tak wielki przykład Najiaśniejszey Impëratorowey mając, swoje iak nayprędzey kończyli granice.

Deklaracya

Falszywe pogłoski po całym rozbrzezionem królestwie y
Nieprzyjaciół powstępnicy spohyrosi co raz bardziej rozsiane, jakoby
Dwory Pruski y Rosyjski korzystając z niniejszych okoliczności
zamyslałi częśc' iaku krajow do Polski lub Litwy należących ode-
wać, y na to się zjednoczyły, aby Panstw swych z uszczerbkiem
Rzpltey pomnożyły - Te mowre pogłoski fundamentu y podobien-
stwa do prawdy postanowione pobudła, niżej podpisanemu Rezydent-
towi króla Jmci Pruskiego u Jmci Rzpltey Polskiej były sprze-
ciwienia się onym nietylko ustnie, ale też y na piśmie przedtym
Jmci Jmci Prymasowi oddanych. Tenże Pan niżej podpisany
nieodwlocznie o tym królowi Jmci Panu swemu doniosłszy, król Jmci
w sprawiedliwej ochybie takowe pogłoski tak przeciwnie swym
zdanion mający nie tylko to wszystko potwierdził, co w po-
mienionym poprzedzającym liście zawarto, ale też niżej pod-
pisanego obowiązał do odnowienia rzeczonygo listu y potwre-
dzenia onegoż przez solenną Jmieniem Jego uczynioną Deklaracyą.

Stawiając się zatem do tych wyraźnych rozkazów króla Jmci
Pruskiego niżej podpisany Rezydent niniejszym pisanien
powtorne czyni oświadczenie, że przyjaźń rzetelna y siusta iedności
między Dworami Pruskim y Rosyjskim zachodząca y szeroki-
wie trwająca, tak na sprawiedliwość y siustność jest ugrun-
towana ze się w myśl wpaść nawet niepowinno, aby ludzi
podobne tym zamysły przedewzięte być mogły, owym
wprost o rozprzeżtżenie swego Państwa myśl odru-
camy król Jmci Pruski wespółlicie starania swoje dotego
obraca końca y obracać będzie statecznie, aby kraje y Pa-
stwa Rzpltey w całości zostawały, przy utrzymaniu praw
y swobod Narodu Polskiego. Jmci Jmci Imperatorowa
Rosyjska tenże Pan zadowolony zamysłów swych cel
do tegoż wczególnie godzi y amierza amowa między
królami Jmci y ta Monarchiniam zachodząca. Tak abo-
wiennie zaś tych Dwoch Potency zamysły pewna czy-
nia nadzieie, iż ich iedności wielce pomozie do zjedno-
nia Polskiemu królestwu bezpieczestwa y spohyrosi
doskonalszych, a że moza, Gliskiego Państwa y dobrej
harmonij od dawnego nader czasu utrzymaney między

królestwami króla Pruskiego i Naj. Cesarstwa. Król Pruski i Cesarz
nie wierzysz, że Pruski i Cesarz przymsierzono uczyni-
lieni pomiechad być musi tego w przyszłości co się odwie-
nego Policie przytrafić może. Nizey podpisany mocą ode-
branych rozkazów obowiązany jest do oświadzenia i
przyczyny terażniejszej oboliczności osierociłego Prusa
iż król Pruski większego dla Pruski nie upatruie przysz-
ialo aby z czaru niniejszego korzystając obrata sobie kró-
la i porwodu obywateli swoich z Ojca i matki rodowi-
tej Szlachty i rodzonego, tak jak Najjaśnie Imperatorowa
Jeym Cesarzowa oświadczyła swoją Deklaracyą, tymże
ialo i terażniejsza umysłem uczynioną. Stan owi kwi-
tnacy Pruski w których pod królami Siastami zostawala
dopyć iawnie pokazacie jak wielkie w potomne czasy
szerebie na Polcei naród iptynac może, jeżeli na
przyszłej Cielei na starożytności swoje szczy obro-
cie zechcecie. Aże Naj. Imperatorowej Pruski te same
w tej mierze i Pruski i oświadczenie o przyszłości
które cały naród odnieca i postępu równie chwale-
brego iak godnego wielkich Przywilejów ktoremi się ciepy
łatwo każdy obywatel uzna, iż nic w terażniejszych
obolicznościach szerebie w Policie przytrafić się
nie mogli nad dohonata i zgodę która i w tym pu-
kie między obierma szerebie Potencjami zachodzi.
Nizey podpisany ma honor wyrażenia przez tę rzecz-
wista Deklaracyą szerebie i nieodmiernego z dania Pr-
la Pruski i Cesarza co wyhonac musiał wy-
razne i umyślne rozkazy króla Pruski.

w Warszawie 22 stycznia 1764
Benoid

25.000 —

33

Biblioteka Jagiellońska

stdr0023234

